

komende inheemsche wolfsklauw, algemeener nog dan *L. clavatum*. Van *L. inundatum* zegt Van Hall o.a.: „Vrij algemeen op de heiden van Overijssel en Drenthe”. Dit is nog zoo. Zoo herinner ik me een excursie in de gemeente Sleen, waarop ik moeraswolfsklauw noteerde bij Zuid-Sleen, Erm, Diphooorn, Noord-Sleen. Weinig minder talrijk wordt ze gevonden in Gelderland, Oost-Utrecht en Noord-Brabant en ook in het „Plassenland” van Holland en Utrecht. Merkwaardig is het voorkomen in Zuid-Limburg (Sittard, Schinveld, Brunssumsche heide) en op de Noordzee-eilanden (Texel, Terschelling).

't Verspreidingsgebied van de groote wolfsklauw komt met dat van *L. inundatum* overeen, met óók vindplaatsen in Zuid-Limburg (Meerssen) en in de duinstreek (Haarlemmerhout).

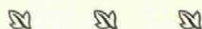
Groeiplaatsen van de andere, zeldzamere wolfsklauwen vindt U op het kaartje (fig. 5).

In den tijd van Van Hall was *L. annotinum* nog niet gevonden in ons land, althans niet als zoodanig benoemd; van *L. Selago* zegt hij: „Op verscheidene plaatsen op heidevelden in de wouden van Friesland”. Zooals U ziet geeft het plantenkaartje echter in Friesland geen enkele groeiplaats. Wie van onze lezers? Van de groeiplaatsen op het kaartje zullen er ook — en dit geldt niet alleen voor *L. Selago* — wel meer dan één verdwenen zijn in de laatste jaren!

Om een voorbeeld te noemen: *L. Selago* vindt U aangegeven als voorkomende ten noorden van Deventer (Diepenveen). Echter hebben we ondanks nauwkeurige nasporingen deze plant daar nooit gezien! We hopen, dat ze toch nog eens weer voor den dag komt, zooals reeds met zoo vele verloren gewaande planten 't geval was! Maar meer nog hopen we, dat de lezers de andere vindplaatsen bevestigen en vele nieuwe opgeven, liefst onder overlegging van bewijsmateriaal!

(Wordt vervolgd).

A. J. DE BOER.

MEI.

Ik zou het heel prettig vinden, als onze lezers in deze en de beide volgende maanden hun aandacht zouden willen schenken aan de Handekenskruiden, de op vele plaatsen nog steeds algemeen voorkomende Orchis-soorten; vanouds bekend als de vleeschkleurige Orchis (*O. incarnata*), de Gevlekte Orchis. (*O. maculata*) en de Breedbladige Orchis. (*O. latifolia*). Vijftig jaar geleden waren we met die drie soorten best tevreden en we meenden, dat we ze heel aardig uit elkaar konden houden, dank zij de vlekken op de bladeren en de verhouding van topblad tot bloeiaar. En als het eens niet mooi uitkwam, dan meenden we te doen te hebben met een bastaard.

In de laatste kwarteeuw is men scherper gaan onderscheiden. Er blijken twee duidelijk te onderscheiden vormen te zijn van de Gevlekte, een vorm met ongevlekte bladeren van de Breedbladige en dan nog twee seizoen-variëteiten van de Breedbladige n.l. de Meibloeiër en de Junibloeiër. In de nieuwste druk (1935) van de Geïllustreerde Flora van H., H. en T. hebben wij een relaas gegeven van deze vormen volgens de opvatting van P. Vermeulen. Nu zou ik graag willen weten, of de werkelijkheid hier mee overeenkomt. Dat zal met *O. incarnata* en *O. maculata* doorgaans wel het geval zijn. Vergelijk de *maculata*'s van Terschelling eens met die van Drente en die van Midden- en Zuid-Limburg. Maar met de Mei-breedbladige en de Juni-breedbladige ben ik nog lang niet tevreden. In Thijssse's Hof bloeit *O. latifolia* van begin Mei tot laat in Juli, dus daar zouden beide vormen present moeten zijn. Ga maar eens kijken, maar vooral niet plukken; fotografeeren alleen in overleg met den tuinman.

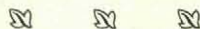
Ook wil ik wel eens hooren van *witte* handekenskruiden en van maten en van aantallen der bloemen in de aar. Heimans geeft wijselijk geen maten, maar dat is toch eigenlijk niet aardig. Heukels-Wachter vermelden ze wel, maar houden de planten nog al kort: maximaal 30 cm voor *O. latifolia*; 60 cm voor *O. incarnata* en 45 cm voor *O. maculata*. Holkema vermeldt voor Texel „meterhooge” *O. maculata*. Ik heb en *O. maculata* en *O. latifolia* gevonden tot 80 cm hoog. Naar mijn ervaring is *O. incarnata* gemiddeld de kleinste van de drie.

Natuurlijk zijn we er allemaal benieuwd naar of de Steltkluut weer zal broeden op Texel, aan de Zaan, in Midden-Limburg en nog hier en daar.

De geweldige stoot, die de laatste paar weken van Maart aan den plantengroei hebben toegebracht heeft den bloei van verschillende planten vervroegd en verhaast. Ga nu eens na, of het vergelen en verdwijnen van de voorjaarsplanten (winteraconiet, sneeuwkllokje, anemoon, speenkruid, helmkruid) nu ook vervroegd is. In den regel blijven bij ons de bokkesprongen van de lente niet langer merkbaar dan tot midden Juni. Ik moet hier nog eens opmerken, dat phaenologische aantekeningen vooral waarde hebben, wanneer ze jaar in jaar uit betrekking hebben op dezelfde planten en dieren op dezelfde standplaats. Daarvoor hebben we nu onze natuurmonumenten, parken en tuinen. Scholen, die goede tuinen hebben, kunnen in dit opzicht goed, aangenaam en opvoedend werk doen. Helaas wordt hier veel verzuimd.

Wanneer ge naar Thijssse's Hof gaat om die handekenskruiden, let er dan ook eens op of de nachtegaal van verleden jaar, die zulke lange tiraden zong, weer aanwezig is. Hij zong ook wel den gewonen twee- of drieledigen slag, maar heel dikwijls een lang gerekt lied op de manier van een tuinfluiter. Toch een echte nachtegaal; hij liet zich tot op drie meter naderen en was zelfs niet bang voor een dozijn luisteraars tegelijk. Wat zal het aardig zijn, wanneer we over eenige jaren ook zulke dingen kunnen gaan beleven in het Amsterdamsche Bosch tegenover Schiphol!

JAC. P. TH.

BOEKBESPREKING.

Dr. O. W. THOME: *Leerboek der Dierkunde*, bewerkt door Dr J. J. PRINS. Deel I, Het Menselijk lichaam, 15e druk, 142 p.p., 103 ill., prijs f 2.25 en f 2.50. Deel II, Gewervelde dieren, 8e druk, 238 p.p., 410 ill., prijs f 3.25 en f 3.60. Deel III, Ongewervelde dieren, 5e druk, 194 p.p., 268 ill., prijs f 3.25 en f 3.60.

Het boek van Thomé heeft een kleine dertig jaar geleden zijn intrede in ons land gedaan, voornamelijk om zijn overvloedige en voor dien tijd werkelijk voortreffelijke illustratie. Dr Prins heeft dat bijgehouden. De drie deelen tellen thans ongeveer 800 illustraties, waarvan sommige in kleurendruk. Het is haast onvermijdelijk, dat er eenige onevenredigheid in die illustratie zit, maar dat zijn we in de meeste van onze leerboeken niet anders gewend. De tekst is beknopt, alleen het eerste deel is vrij uitvoerig, wat een verdienste is. Ook raakt het boek aardig geacclimatiseerd; het doet op vele plaatsen echt Nederlandsch aan. Maar het is toch nog geen inleiding tot de dierenwereld van Nederland, en nog maar heel schuchtertjes tot die van Insulinde, doch ik geef graag toe, dat de ruimte toch ook de heele wereld moet verzorgen en de diepte der oceanen.

Natuurlijk ben ik dadelijk gaan nazien onder welken naam Dr Prins de muskusrat vermeldt, maar hij ontglipt me, door heelemaal niet van het dier te gewagen. De kluut noemt hij nog kluut en de Jan van Gent laat hij nog altijd bij stormweer hierheen verdwalen, ofschoon we toch al lang weten, dat die vogel ook bij mooi weer voor onze kust en zelfs binnengaats voorkomt. Als Dr Prins zegt, dat de Gevlekte Malaria-mug leeft ten Noorden van het IJ en in Friesland, dan bedoelt hij waarschijnlijk alleen het ziekte-overbrengend ras, dat trouwens ook nog wel bezuiden het IJ voorkomt. De „soort” Malariumug vinden we zelfs nog in Zeeuwsch Vlaanderen. Intusschen hebben we hier toch het geval, dat de auteur meeleeft met zijn tijd. Ook de Wolhandkrab wordt behoorlijk vermeld en de eidereend brengt het al tot een aantal paren. Ook de Scolytus van de iepenziekte krijgt een beurt.

Ouders en schoolbesturen hebben er een hekel aan, dat de „nieuwe druk” van een leerboek verschilt van de vorige. Maar ter wille van de waarheid moeten we ons dat toch maar getroosten en vooral in de biologie is het onvermijdelijk. Het verheugt mij zeer dat Dr Prins dan ook niet